

Prezident republiky Petr Pavel jmenoval nového předsedu Akademie věd ČR Radomíra Pánka

Prezident České republiky Petr Pavel dne 13. března 2025 na Pražském hradě jmenoval nového předsedu AV ČR prof. RNDr. Radomíra Pánka, Ph.D., na čtyřleté funkční období od 25. března 2025. Zvolen byl Akademickým sněmem 10. prosince 2024 již v prvním kole tajného hlasování. Akademický sněm sestává z ředitelů a ředitelky 54 pracovišť AV ČR, zástupců vědecké obce, vysokých škol, státních orgánů a průmyslu a obchodu.

„Chtěl bych Vám pogratulovat ke jmenování předsedou Akademie věd České republiky,“ řekl R. Pánkovi prezident P. Pavel. Věda a výzkum jsou podle něho velkou prioritou. „Pokud je nebudeme podporovat, nebudeme schopni držet krok s dynamicky se rozvíjícím světem. A my vidíme,

že se velice rychle vyvíjí nejen v oblasti přírodních věd, ale i humanitních.“

Radomír Pánek povede instituci v letech 2025–29. Donedávna stál v čele Ústavu fyziky plazmatu AV ČR. Je odborníkem v oblasti fyziky termonukleárního plazmatu a technologií pro fúzní reaktory (v minulosti řídil instalaci tokamaku COMPASS). Od ledna 2024 je předsedou valného shromáždění konsorcia EUROfusion, které koordinuje výzkum termojaderné fúze v Evropě, a je členem vědeckého a technického výboru Evropské komise EURATOM. V letech 2020–24 byl místopředsedou správní rady evropské agentury Fusion for Energy v Barceloně. Do r. 2023 zastával post zástupce Evropské unie ve vědecko-technickém poradním výboru projektu ITER,

Foto J. Malý

největšího mezinárodního výzkumného projektu na světě.

S využitím textu L. Matuškové, DVV SSČ AV ČR, více na www.avcr.cz

Otakar Brázda

Geolog Jan Krejčí – Purkyňův spolupracovník v Živě

„Pokládám sobě za vzácnou čest, odeslati Vašnostem diplom naší mladé přírodopisné Jednoty, která již při svém založení jako studentského spolku, řadu svých oudů Vaším jménem zdobila. Kojíme se nadějí, Vašnosti v Praze uvítati a dychtíme po okamžení ujistiti Vás srdečně úcty Jednoty, v jejímž jménu se podepisuji Vašnostem nejoddanější Jan Krejčí t. č. sekretář.“ Citované věty jsou z dopisu, který 14. října 1849 zaslal Janu Evangelistu Purkyňovi do Vratislavi Jan Krejčí, v tu dobu profesor na První pražské reálce v Praze. Když Krejčí, významný český geolog, od jehož narození si letos připomínáme právě 200 let, psal tento list, netušil, že po několika málo letech si ho Purkyň vybere za svého spolupracovníka do redakce jím nově založeného časopisu Živa.

Jan Krejčí se narodil 28. února 1825 v Klatovech. Jeho otec byl vojenský vysloužilce a jako bývalý dragoun v r. 1829 získal bydlení v karlínské Invalidovně, kam se přestěhoval s celou rodinou. Jan tam zahájil svá školní léta, nejprve navštěvoval německou obecnou školu, pak pokračoval ve středoškolském vzdělání na Akademickém gymnáziu. Tam byl jeho profesorem Josef Jungmann. Díky němu poznal obrozenecké prostředí, kterým byl ovlivněn po celý život. Zúčastňoval se setkávání příslušníků tohoto kroužku kolem Jungmanna, na jejichž programu byly recitace básní, filozofické disputace i společné výlety do zajímavých míst v okolí Prahy. Po maturitě se zapsal na studium filozofie, které končil

v dramatickém r. 1848, jehož události intenzivně prožíval. Poté pokračoval ve studiu chemie a mineralogie na Pražském polytechnickém institutu a následovně přijal místo profesora na pražské reálce. Ta našla nejprve své místo v Rytířské ulici, pak přesídlila do Panské a konečně v r. 1875 do Ječné ulice na roh s ulicí Ke Karlovu. Šlo o budovu, kde dnes sídlí Střední průmyslová škola elektrotechnická.

Krejčí začínal publikovat již v r. 1847 a jako nadějný budoucí vědec ho přijal za svého asistenta do Musea království Českého (nyní Národního muzea) profesor mineralogie František Xaver Zippe (1791 až 1863). Po jeho odchodu do Vídně se stal Krejčí v r. 1849 jeho nástupcem a spravoval

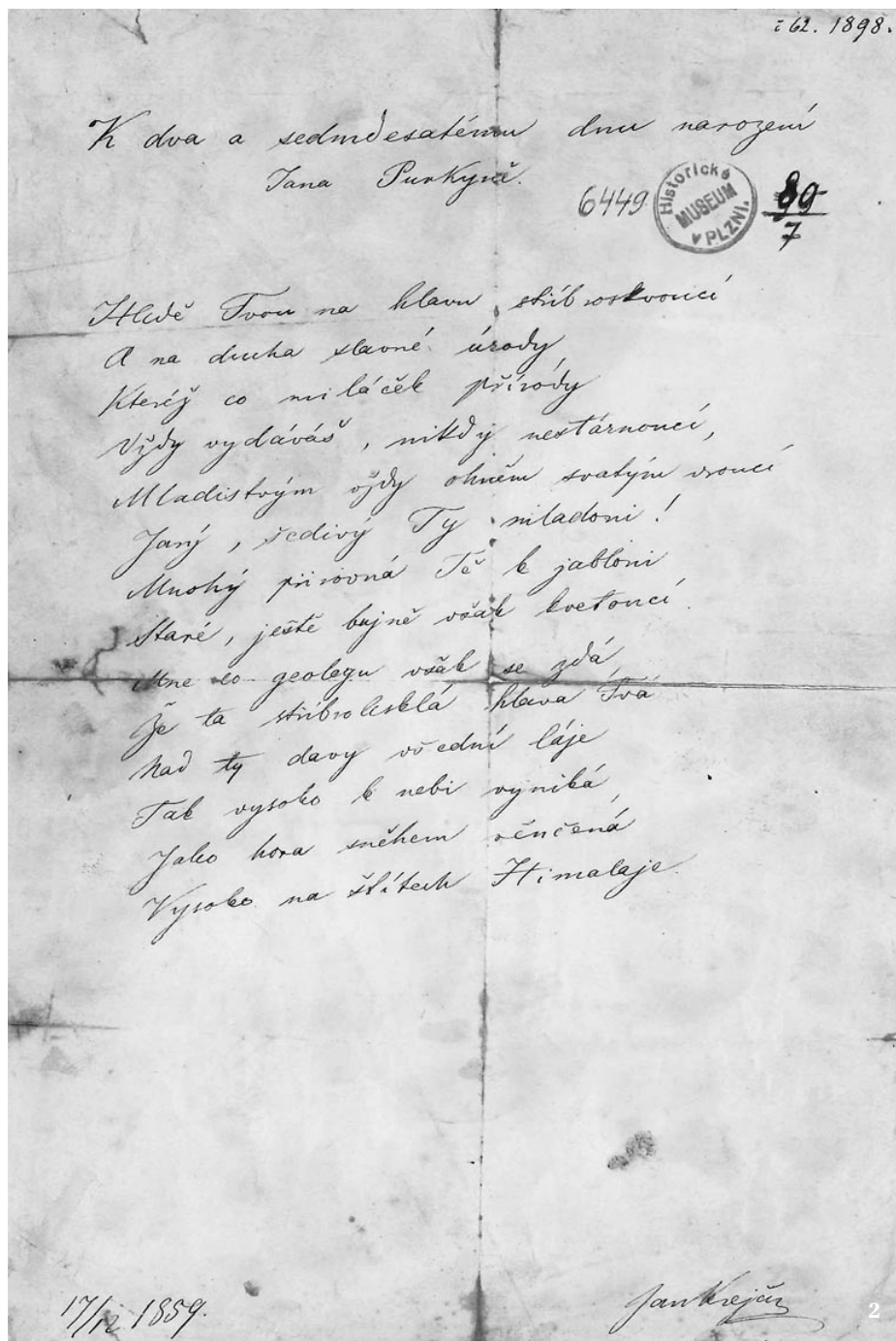

1 Pamětní deska Jana Krejčího na vyšehradských hradbách. Původně byla osazena na skále v místě současného tunelu. Foto N. Turan

muzejní mineralogické sbírky. V r. 1850 začíná na technice suplovat přednášky z mineralogie a geologie.

Jan Evangelista Purkyň, který se z Vratislavi vrátil r. 1850, zakládá v r. 1853 Živu, „časopis přírodnický“, a vybírá si Krejčího jako spolupracovníka. Ten v Živě působí nejen jako redaktor, ale také jako přispěvatel. Jeho populárně-vědecké články se týkají především geologie, ale nejen jí. Publikuje např. články O kamenném a hnědém uhlí, zvláště v Čechách (1853), O českém granátu, O trilobitech, O prahorách českých (1855), Útvar silurský, O pravěkých pevninách a mořích (1856), O původu zemětřesení a sopečných výjevů (1858), Výlet do jihozápadních Čech (1859) či Oběh vápna a jeho průvodců v přírodě (1867). V životopisné studii Mikoláš Koprník (Živa 1856, 2: 136–147) uvádí, že Koperníkův otec, který se původně jmenoval Koprník, se z Čech přestěhoval do Polska, a slavný astronom je tedy napul Čech.

V r. 1860 přijímá Krejčí nabídku z Písku, kam odchází jako ředitel tamní reálky. Ve

2 Báseň J. Krejčího věnovaná Janu Evangelistu Purkyněovi k narozeninám, datovaná 17. prosince 1859. Z Městského archivu v Plzni, s laskavým svolením

3 Jan Krejčí jako spoluredaktor Živy. Farského litografie, kolem r. 1855. Převzato z Purkyňových sebraných spisů, svazek 8

4 a 5 Ukázka ordovických trilobitů zahořanského souvrství (obr. 4) a mořské fauny české křídové pánve (5)

po rozdělení pražské univerzity na českou a německou přechází jako profesor na českou univerzitu.

Krejčí v Praze bydlel ve vile, kterou si postavil na Vyšehradě, na výčnělku skalního útesu nad Vltavou. Budova dnes bohužel již neexistuje. Osudným pro ni byla stavba vyšehradského tunelu umožňující postavení silnice do Podolí. Dům byl zbořen, ale připomínala ho pamětní deska připevněná do skály v místě, kde stál. Koncem minulého století však přitahovala pozornost vandalů, a tak po dohodě pracovníků památkové péče a pravnučky prof. Krejčího byla deska umístěna na vnější straně vyšehradských hradeb u schodiště vedoucího dolů na Rašínovo nábřeží (obr. 1).

Krejčího současníkem byl Joachim Barrande (1799–1883). Krejčí, stejně jako ostatní čeští přírodovědci, si tohoto Francouze, který po příchodu do Čech v zemi zůstal, velmi vážil. Jako geolog však nesouhlasil s vysvětlením některých jeho nálezů. Barrande totiž na určitých místech v geologických vrstvách objevil uprostřed starší fauny mladší trilobity i další fosilie. Nález vysvětloval jako výskyt kolonie mladší fauny, která se objevila ve starších vrstvách a postupně ji vytlačovala. Krejčí naopak vysvětloval výskyt mladší fauny mezi starší vlivem geologického vrátnění těchto vrstev, které tektonicky vtlačily mladší vrstvy mezi starší. I když je tento výklad správný, Krejčí se vyhýbal konfrontaci se slavným vědcem, nejen z úcty k němu, ale i z obav, že kritizovaný Barrande by mohl zrušit svůj slib věnovat po smrti své sbírky Národnímu muzeu.

Po Barrandově smrti podporoval Krejčí plán umístit na barrandovské skále nad Vltavou ve výšce 20 m železnou desku téměř 5 m dlouhou a 1,5 m vysokou s ná-

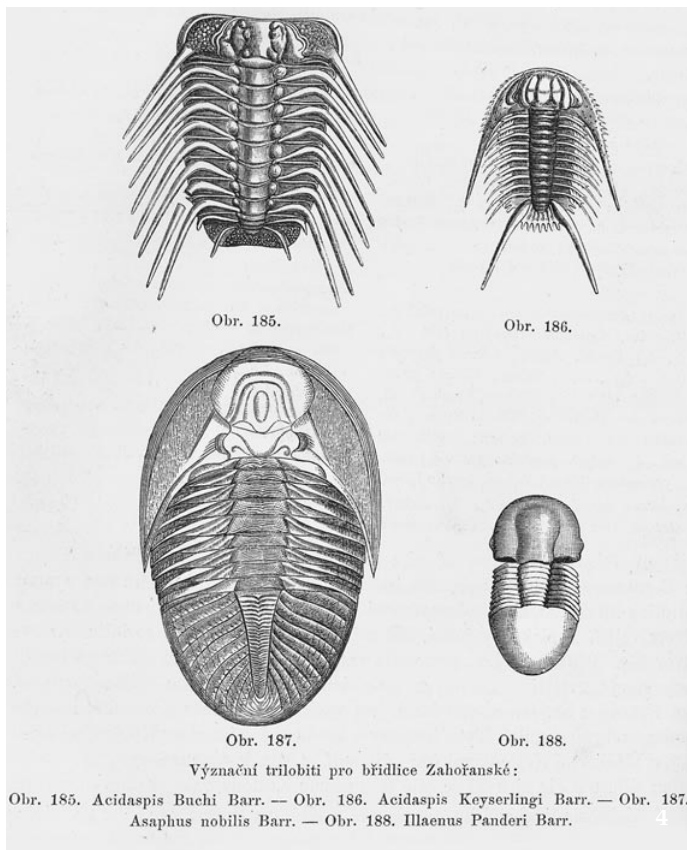
stejném roce se rakouská monarchie vrací k ústavnosti a císař vyhlašuje volby. Krejčí se úspěšně uchází o poslanecký mandát, který v r. 1861 získává za venkovské obce píseckého okresu. Po dvou letech Krejčí Písek opouští a díky získanému stipendiu v r. 1862 odjíždí na Světovou výstavu do Londýna. Z metropole nad Temží cestuje po západní Evropě a po návratu vydává knížku Cestopis po Německu, Švýcarsku, Francii a Belgii.

Následujícího r. 1863 se stává docentem na české polytechnice a rok nato profesorem geologie a mineralogie tamtéž. Na české polytechnice je opakovaně volen rektorem v letech 1867, 1871 a 1877. Poslancem českého sněmu byl zvolen i v následujícím období a v r. 1868 podepisuje památnou deklaraci českých poslanců.

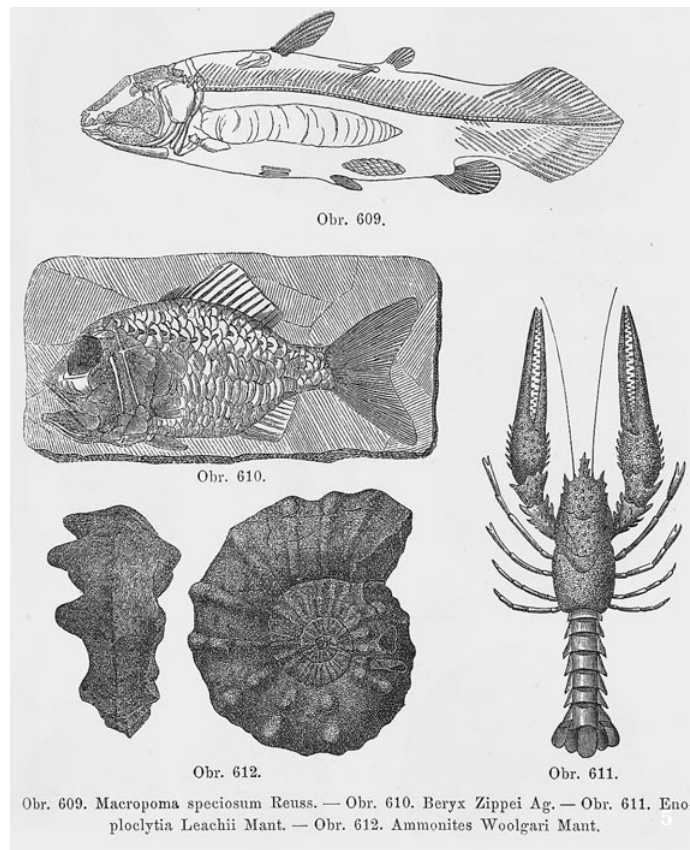
Dne 15. května 1880 se konal v Praze sjezd českých lékařů a přírodovědců, Krejčí ho zahájil slavnostní řečí. Zdůraznil význam vzdělání, které označil za podmínku naší národní existence, která musí „tím

hlouběji pronikati celý národ náš, čím menší co do počtu se jeví ku porovnání s jinými národy kulturními“. Dále uvádí, že „láska k národu vlastnímu jest prvním a hlavním zjevem onoho pravého světoobčanství, které je ideálem všech význačnějších duchů novodobé vzdělanosti“. Připomíná pak jména všech významných vědců od doby Karla IV. – lékařů, fyziků, matematiků, astronomů, chemiků, botaniků, geologů, zoologů, geografů a filologů. Zároveň vyzdvihuje význam přírodních věd: „Přírodní věda odkrývajíce stále nové zákony a tajné síly přírody a vedouc stále k lepšímu užívání jejích darů, učiní život příjemnější a přívětivější, anot vzejde obecné poznání, že půvab naporušené přírody jest pramenem nejčistší rozkoše lidské“. Tento svůj projev vydává v českém i německém jazyce.

V r. 1881 jeho politická dráha vrcholí, neboť je zvolen do Říšské rady – vídeňského parlamentu. Po dvou letech se poslaneckého mandátu vzdává, aby se mohl věnovat výhradně vědecké práci. V r. 1882

Obr. 185. *Acidaspis Buchi* Barr. — Obr. 186. *Acidaspis Keyserlingi* Barr. — Obr. 187. *Asaphus nobilis* Barr. — Obr. 188. *Illaeus Panderi* Barr.

Obr. 609. *Macropoma speciosum* Reuss. — Obr. 610. *Beryx Zippei* Ag. — Obr. 611. *Enoplocyrtia Leachii* Mant. — Obr. 612. *Ammonites Woolgari* Mant.

pisem Barrande. Deska byla od r. 1884 na skále až do současnosti, v listopadu 2024 však byla kvůli špatnému stavu sejmuta, Národní muzeum zahájilo její restaurování a probíhá jednání o jejím navrácení na původní místo.

Dosud nepublikovaná korespondence s Purkyněm

O stycích Krejčího s Purkyněm nás informují tři zachované dopisy, uložené v Purkyňově fondu v Památníku národního písemnictví.

● První dopis (zčásti citovaný v úvodu tohoto článku) je ze 14. října 1849 a byl publikován Jaroslavem Jedličkou v r. 1920. Krejčí v něm vítá Purkyňův návrat do Prahy, o kterém se dozvěděli, když v září profesorský sbor zvolil Purkyněho profesorem lékařské fakulty a ministr školství Lev Thun poslal návrh na jmenování císaři.

● Následující korespondence nebyla dosud uveřejněna. Druhý dopis byl napsán 11. srpna 1858 a ukazuje, jak se Purkyně během spolupráce v Živě s Krejčím sblížili: „Velectěný Pane Professore!

Po dlouhých deštích konečně se vyjasnilo a práce mé pokračují poněkud lépe. Kdybychom byli spolu hned jехали, nebyli bychom nic užili, také teď ještě není na venku pro příchozího tak příjemno, jak jsem očekával, neb lidé, jimž deštěmi mnoho obilí se pokazilo, nemají nic na starosti, než-li žně. O koně je proto zle, všude se omlouvají, že je nemohou dáti, až po žních. Nechcete-li tedy Pane Professore příležitostí Pražskou přijeti, mohl bych pro Vás poslati koně až po žních, totiž okolo konce srpna.

Ladislav Čelakovský mohl by však hned přijeti, snad pěšky přes Karlštejn, najde mě na Tetíně, kde jsem si najal chaloupku k obývání. 18. srpna jest v Berouně odpoledne schůzka výboru hospodářského, bylo by dobře, aby v ten čas přišel, poněvadž

bych ho hospodářům představití a jemu pořádný byt sjednatí mohl.

Přeju Vašnostem všeho zdraví a zůstávám v nejvřelejší úctě Vám nejoddanější

Jan Krejčí

v Tetíně 11. srpna 1858“

Krejčí tedy zval Purkyněho na Tetín, kde prováděl své geologické průzkumy. Oznamuje, že zval také botanika Čelakovského, který po smrti svého otce u Purkyněho vyrůstal a nějaký čas i bydlel, aby přijel a mohl se účastnit jednání v Berouně, kde plánovali společnou akci.

● Následujícího roku, 17. prosince 1859, věnoval Krejčí k Purkyňovým narozeninám svou báseň (obr. 2). Tyto verše, které nebyly dosud známy, jsem nalezl v Městském archivu v Plzni a s jeho souhlasem je uvádím:

K dva a sedmdesátému dnu narození Jana Purkyně

Hledě Tvou na hlavu stříbroskvoucí
A na ducha slavné úrody,
Kteréž co miláček přírody
Vždy vydáváš, nikdy nestárnoucí,
Mladistvým vždy ohněm svatým vroucí
Jarý, šedivý Ty mladoni!
Mnohý přirovná Tě k jabloni
Staré, ještě bujně však kvetoucí
Mne co geologu však se zdá,
Že ta stříbrolesklá hlava Tvá,
Nad ty davy všední láje,
Tak vysoko k nebi vyniká,
Jako hora sněhem věčnou
Vysoko na štítech Himalaje.

● Poslední dopis je ze 6. prosince 1860, z doby Krejčího působení na písecké reálce. Dopis citujeme celý, rovněž se souhlasem Památníku národního písemnictví:

„Velevážený a milovaný Pane Professore!
Jak jste z dopisů Vojtěchovi Náprstkovu zaslalých nepochybně seznal, děje se v Písku důrazně vyjednávání o připojení Bělské

lesnické školy k Písecké reálné škole. Jelikož tato věc syna Vašeho Emanuela, přítele mého blízko se dotýká, sděluji Vám zkrátka výsledek dosavadního vyjednávání. Byl jsem ve jménu obce Písecké u knížete Karla Schwarzenberga, budoucího prezidenta a protektora té školy, u barona Hildprandta a u vrchního lesníka Hejrovského a preliminárně bylo následující umluveno:

1) Písecká obec dá lesnické škole důstojnou místnost a palivo, a sice bude k tomu úřadu dům reální školy o celou polovinu zvětšen a nabude tím dvanáct nových síní.

2) Lesnická škola přejde do Písku se všemi učiteli i ředitelem, jimž posavadní platy a výhody zůstanou; taktéž sbírky a učebním prostředky budou do Písku přeneseny.

3) Oba učitelské sbory budou se obaplně doplňovat, taktéž realisté budou některým předmětům vyučovati na lesnické škole a lesníci naopak na reální. Kdyby syn výhodu v tom věděl, mohl bych vypomoci, aby se stal zároveň řádným professorem reálním, nabyt by tím pojištěné peníze a posavadní plat by se mu neztenčil.

4) Vyučování v některých předmětech bude české, v některých německé. Toť jsem vymohl dosti nepadno a v tom mne má syn Váš především podporovati.

5) Disciplína bude v obou ústavech stejná, totiž na reálce i na lesní škole, a jelikož oba ústavy v jednom domě umístěny budou, musí vésti vládu nad disciplínou ředitel reální školy.

Mimo to je výhod z tohoto spojení ještě mnoho, o čem ústně o svátcích. Prosím ještě synovi mému pozdravení a přání sděliti, jestli by snad spolu s prof. Slukou a Schindlerem o Vánocích v Praze býti nemohl, abychom se o těchto věcech blíže domluvili.

Večerní průmyslovou školu zavedl jsem zcela ve Vašem duchu; jest nyní hlavní podporou reální školy. Taktéž spanile rozkvétá vyšší dívčí škola.

Plán můj jest, celé město Písek zponeáhla vtáhnouti v interest školní a je takřka celé proměnit v školu.

Chudší měšťanstvo, které ze studentstva má značnou výživu, jest na mé straně a něco byrokratických živlů nad smělým rozvíjením se národního ducha se durdí.

Plán, který z obcování měšťany skoro denně vykládám, jest tento:

1) Zařídí se pořádná triviální škola pro chudinu a okolní vesnickou mládež.

2) Zdokonalí se posavadní hlavní škola vymytěním škodlivé němčiny, aby se v ní synek řemeslnický vzdělat mohl.

3) Co pokračování hlavní školy má býti považováno večerní průmyslové učení.

4) Nižší reální škola má se nejbudlivěji zaříditi, aby připravila pro speciálně praktické školy.

5) Tyto praktické školy budou: hospodářská, lesnická a stavitel0ská, každá o dvou letech.

6) Vyšší reální škola musí obdržeti ráz více humanitní, aby připravila pro nejvyšší školy technické a možno-li i pro univerzní (itní).

7) Dívčí školy oddělí se docela od hlavní školy a budou záležeti z pořádné hlavní školy o čtyřech třídách a z vyššího dívčího ústavu o dvou třídách.

8) Zařizena opatrovna malých dítek se zvelebí a rozšíří. Navrhuj, aby se velká jedna zdejší zahrada zakoupila a uprostřed ní dům pro dívčí vyšší školu a opatrovnu vystavěl.

9) Nanejvýše je zapotřebí veřejné knihovny, kde by za malé vstupné každý poučovati se mohl.

10) Spojenými silami lesnické školy zařídíme veřejné přírodnické Muzeum a na způsob jako ve Vratislavi botanickou zahradu kolem celého města. K tomu poslednímu jest již základ položen.

Kdyby se to uskutečnilo, bude v Písku spolu s gymnáziem ročně více než-li 1000 studentů a asi 300 dívek v národním duchu vyučováno.

Denně skoro zpomínám na Vás, velectěný otcovský Příteli, potřebuji Vaší rady a Vašeho poučení a nemohu skoro již ani se dočkati, až s Vámi o věcech, jež mi na srdci leží, budu moct rozmlouvati. Psaní Emanuela jsem od Vojtěcha obdržel a přečetl, posílám Vám je nazpět a budu o obsahu jejich s Emanem jednat.

Do Živy Vám budu od Nového roku zase pracovati, doufám, že přítel Grégr vše v pořádku drží. Račte jej srdečně pozdravovati, jakož i Fryče, Vašeho nového assistenta, pak Lokaje a Dursta, jež prosím, aby stran objednaných věcí na mne nezapomněli.

Vám synovskou úctou vděčně oddaný
Jan Krejčí“

V tomto posledním dopise sděluje Krejčí Purkyňovi své rozsáhlé plány ohledně rozvoje školství v Písku. V dopise se vyskytuje několik jmen, která si zaslouží vysvětlení. Z textu vyplývá, že Krejčí měl blízký vztah i k Purkyňovu synovi, botanikovi Emanuelovi, který měl zájem o zřízení lesnické školy v Písku, kam by přešel ze svého dosavadního působiště v Bělé pod Bezdězem, kde nebyl spokojen. V závěru dopisu Krejčí pozdravuje několik osob, což dokazuje, že byl dobře seznámen s pracovníky fyziologického ústavu. Emanuel Lokaj byl laborantem, preparátorem i fotografem,

6 Jan Krejčí jako profesor geologie a mineralogie kolem r. 1875. Převzato z Wikimedia Commons, v souladu s podmínkami použití (obr. 1 a 6)
7 Kostra obojživelníka rodu *Branchiosaurus* nalezeného Antonínem Fričem v karbonských sedimentech u Nýřan. Převzato z knihy *Geologie čili nauka o útvarech zemských se zvláštním ohledem ke krajinám českoslovanským* (Krejčí 1877; obr. 4, 5 a 7)

optik Ferdinand Durst pečoval o drobnohledy a dokonce s Purkyňem vytvořili mikroskop vlastní konstrukce (blíže v Živě 2023, 1: I–III). Krejčí pozdravuje také Purkyňovy asistenty, Antonína Friče, který vystudoval medicínu a poté se věnoval přírodním vědám, obětavě práci pro rozšíření sbírek Muzea a stal se profesorem zoologie. Další asistent Eduard Grégr, který nahradil Krejčího v redakci Živy v době jeho působení

Obr. 286. *Branchiosaurus salamandroides* Frič.

v Písku, pod Purkyňovým vedením dosáhl docentury lékařské fyziky a po r. 1860 odešel trvale do politiky. Zmiňovaní feudálové, kníže Schwarzenberg a baron Hildprandt, byli představitelé lesnické organizace, kteří jednali o projektu lesnické školy v Písku. Přání Emanuela Purkyňého přejít do této školy se nesplnilo. Je třeba připomenout, že vztahy Purkyňova syna a knížete nebyly nejlepší, neboť jejich názory na lesní hospodářství se zásadně lišily, aby posléze vyústily v radikální rozchod.

Krejčímu se velkorysé plány v Písku rovněž nepodařilo uskutečnit. Po dvou letech ředitelské místo opouští. Adolf Heyduk, jeho kolega v profesorském sboru realky, ve svých vzpomínkách kritizuje omezenost píseckých radních, kteří nedokázali osobnost formátu Krejčího ocenit a udržet. Neuskutečnilo se ani připravované spojení realky a lesnické školy.

Krejčí byl plodný autor

V odstavci o Krejčího redakční práci v Živě jsou uvedeny některé významné články uveřejněné v tomto časopise, i jeho další publikační činnost je neobyčejně bohatá. Krejčího texty nacházíme v Časopise Muzea království Českého: Horopis české země (1847), Zeměznalecký přehled okolí pražského (1847), O křídovém útvaru v Čechách (1865), O floře českého uhlí (1875), O slohu hor českých (1879), Joachim Barrande (1884) a další. V Archivu pro přírodovědné zkoumání Čech uveřejnil příspěvek s názvem Studie v oboru křídového útvaru v Čechách (1870). Z dalších publikací v tomto časopise uvedme jeho vysvětlivky ke geologickým mapám okolí Prahy, Kutné Hory, Železných hor a České Třebové. Do Věstníku Královské české společnosti nauk zaslal články v německém jazyce k obdobné tematice jako do již uvedeného Archivu. V r. 1884 tam publikoval svou pamětní řeč o Barrandovi.

Krejčí byl dále autorem učebnic středoškolských i vysokoškolských: Přehled soustavy živočišné (1853), Obraz květeny (1852), Přírodopis pro reálné školy (1853), Přírodopisný průvodce po okolí pražském (1858) nebo Fyzika pro reálné školy (1859). Nejcnějšší je jeho rozsáhlé dílo *Geologie čili nauka o útvarech zemských se zvláštním ohledem ke krajinám českoslovanským*. Kniha vyšla v r. 1877, a to vlastním nákladem autora, má 1 035 stran a v textu 742 černobílých obrázků. Z této učebnice jsou také převzaty uvedené ilustrace (obr. 4, 5 a 7).

Poslední léta života trávil Krejčí ve svém domě na vyšehradské skále. Odtud se také vypravil v létě 1887 na geologickou exkurzi. Překvapilo ho nepříznivé deštivé počasí, takže musel ulehnout. Prochlazení přešlo v zápal plic a Krejčí 1. srpna nemocí podlehl. Je pohřben na Vyšehradském hřbitově.

V Národním muzeu v úrovni druhého patra je umístěna busta Jana Krejčího, pod okny muzea mezi dvaasedmdesátí jmény vynikajících českých mužů čteme i jméno Krejčího. Jeho rodné město Klatovy mu postavilo pomník z kamenů hornin, které v Čechách prozkoumal a zmapoval. Krejčí je nazýván otcem české geologie.

Použitá literatura uvedena na webu Živy.